

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ
„RUCH KOMUNISTYCZNY W DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ.
STAN BADAŃ, PERSPEKTYWY BADAWCZE”.
KRAKÓW, 7–8 LISTOPADA 2017 R.

W dniach 7–8 listopada 2017 r. w Auditorium im. prof. Wincentego Danka w Krakowie odbyła się konferencja poświęcona dziejom ruchu komunistycznego w II Rzeczypospolitej, zorganizowana przez Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie oraz Instytut Pamięci Narodowej.

Dwudniowe obrady rozpoczął prorektor ds. nauki UP Mariusz Wołos, który przywitał uczestników oraz organizatorów, a następnie omówił cele konferencji. Wymienił wśród nich kwestie podjęcia na nowo badań nad ruchem komunistycznym w Polsce oraz ustalenia faktycznego wpływu komunistów na rzeczywistość Polski lat 1918–1939. Jako drugi głos zabrał zastępca dyrektora Biura Badań Historycznych IPN Paweł Libera. Przypomniał, że nowe władze IPN podjęły decyzję o rozpoczęciu szerszych i instytucjonalnie zorganizowanych badań nad ruchem komunistycznym w II RP oraz zainicjowały odrębny Centralny Projekt Badawczy „Komuniści w II Rzeczypospolitej”. Można się spodziewać, że w przyszłości przyniesie to wymierne efekty w postaci rozwoju badań nad tą nieco zapomnianą i pomijaną problematyką. Zarówno Mariusz Wołos, jak i Paweł Libera wskazywali na ważną rolę tej konferencji jako forum wymiany doświadczeń badawczych oraz sposobność do zastanowienia się nad perspektywami rozwijania badań nad komunizmem w przyszłości. Na zakończenie każdej sesji odbywały się dyskusje na temat wygłoszonych prelekcji, w których głos zabierali uczestnicy spotkania. Wskazywano m.in. na realia prowadzenia badań na ruchem komunistycznym w warunkach ograniczonego dostępu do archiwaliów znajdujących się w Rosji.

Pierwszy referat, pt. „Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski «Polbiuro RKP(b)» w realizacji planów sowietyzacji Polski 1920 r.” wygłosił Michał Klimecki z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W swoim wystąpieniu zobrazował relacje między Komunistyczną Partią Robotniczą Polski a Tymczasowym Komitetem Rewolucyjnym Polski podczas wojny z bolszewikami. Uczestnicy konferencji mogli także zapoznać się planami sowietyzacji Polski, które miały być realizowane za pośrednictwem Komitetu.

Kolejną prelekcję – „Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi. Stan badań” – wygłosił Piotr Cichoracki z Uniwersytetu Wrocławskiego. Na wstępie przedstawił historiografię dotyczącą KPZB, a następnie zarysował postulaty badawcze na przyszłość. Wskazał jednocześnie wiele obszarów, w których powinny być podjęte nowe inicjatywy badawcze, tak aby tematyka funkcjonowania i aktywności KPZB zostały lepiej poznane.

Roman Wysocki, reprezentujący Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, omówił z kolei stan badań w odniesieniu do Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy. Podobnie jak w przypadku wcześniejszego referatu, także i w tym wystąpieniu referent przybliżył dotychczasowe dokonania badawcze dotyczące działalności KPZU.

W kolejnej części konferencji referat „Komunistyczna Partia Polski w edycjach źródłowych i historiografii rosyjskiej po 1991 roku” przedstawił Mariusz Wołos z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W niezwykle interesującym wystąpieniu

przybliżył realia rosyjskich badań historycznych nad dziejami KPP, a także scharakteryzował – co stanowiło cenną wskazówkę dla wszystkich badaczy tego tematu – zasoby rosyjskich archiwów, które często są niezbędne do prowadzenia badań nad dziejami polskiego ruchu komunistycznego.

Następną prelekcję, na temat Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej, wygłosił doktorant Uniwersytetu Warszawskiego Konrad Ruzik. Jego wystąpienie było kolejną próbą oceny możliwości i perspektyw badawczych dotyczących tego tematu.

Młodym naukowcem występującym na konferencji była również Marianna Pyrih z Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie, która przedstawiła stan badań i perspektywy badawcze dotyczące Ukraińskiego Włociańskiego-Robotniczego Zjednoczenia Socjalistycznego (Sel-Rob).

W ostatniej sesji pierwszego dnia konferencji zostały wygłoszone dwa referaty. Grzegorz Berendt z Muzeum II Wojny Światowej przybliżył zagadnienia związane z tematem: „Ludność żydowska w działalności KPRP/KPP w latach 1918–1938”. W swoim wystąpieniu skupił się nie tylko na realiach funkcjonowania komunistów w społeczności żydowskiej, lecz także postawił kilka interesujących pytań badawczych odnoszących się do skomplikowanych meandrów relacji polsko-żydowskich tego okresu.

Paweł Borek z Państwowej Wyższej Szkoły w Białej Podlaskiej omówił z kolei stan badań i perspektywy badawcze w odniesieniu do roli Samodzielnego Referatu Informacyjnego Dowództwa Okręgu Korpusu nr IX w zwalczaniu ruchu komunistycznego na terenie okręgu. Prelegent ukazał zawilgości funkcjonowania SRI w zwalczaniu działalności komunistycznej w wojsku.

Drugiego dnia konferencji przewodniczenie obradom przejął Mariusz Krzysztofiński. Pierwszą prelekcję – „Komuniści przed sądami II RP” – wygłosił Paweł Fiktus, który omówił niuanse funkcjonowania komunistów w realiach polskiego wymiaru sprawiedliwości.

Kolejnym referentem był Oleh Razyhrayev ze Wschodnioeuropejskiego Narodowego Uniwersytetu w Łucku, który poruszył problematykę dotyczącą komunistów osadzonych w więzieniu w Łucku, stan badań nad tym zagadnieniem i ich perspektywy, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska badaczy ukraińskich.

Sebastian Drabik – badacz niezależny, zaprezentował z kolei stan badań i ich perspektywy w odniesieniu do komunistycznych posłów w II Rzeczpospolitej.

Tę część konferencji zakończył Grzegorz Zackiewicz z Uniwersytetu w Białymstoku, który w prelekcji pt. „Wpływy komunistyczne w związkach zawodowych II RP. Stań badań, postulaty badawcze” opisał realia życia zawodowego w Polsce.

W ostatniej sesji jako pierwszy głos zabrał Paweł Libera z Biura Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej, który omówił „Stosunek Wydziału Historii Partii przy KC PPR/PZPR do historii ruchu komunistycznego w okresie międzywojennym”. Ukazał specyfikę kształtowania się stosunku elit partyjnych do komunistycznej przeszłości własnego środowiska.

Mariusz Krzysztofiński z rzeszowskiego Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN poruszył z kolei zagadnienie funkcjonowania wydziałów wojskowych KPRP/KPP, KPZU i KPZB oraz ich zwalczania przez kontrwywiad wojskowy. Była to kolejna – po wystąpieniu Pawła Borka – próba omówienia wpływów komunistycznych w szeregach wojska II RP.

W dalszej części obrad z referatem „Rewolucyjne partie chłopskie w II RP” wystąpił doktorant z Uniwersytetu Warszawskiego Adam Suławka. Po nim prelekcję zatytułowaną „Obywatele II Rzeczypospolitej Polskiej w Brygadach Międzynarodowych podczas hiszpańskiej wojny domowej (1936–1939). Stan badań” wygłosił Jan Stanisław Ciechanowski z Uniwersytetu Warszawskiego. Przedstawił w niej obraz dotychczasowych wysiłków badawczych nad przygotowaniem opracowań naukowych odnoszących się do udziału Polaków w wojnie domowej w Hiszpanii. Ostatnie wystąpienie na konferencji, dotyczące problemów badań nad środowiskiem KPRP/KPP w Warszawie (1919–1938), zaprezentowała Elżbieta Kowalczyk z Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Warszawie.

Konferencja – poza walorem poznawczym i edukacyjnym – stała się ważną płaszczyzną wymiany doświadczeń i wspólnych rozważań nad kierunkami, w których winny zmierzać współczesne badania nad polskim ruchem komunistycznym w II RP. Referenci wywodzący się z różnych środowisk i ośrodków naukowych byli zgodni, że badania te mają przed sobą przyszłość i powinny być kontynuowane w różnych formach, zarówno przez zespoły badawcze, jak i indywidualnych naukowców.

Piotr Kilańczyk